

عنوان مقاله: پیمایش طولی: امکانات و مسائل روش شناختی

نویسنده: سید حسین سراج زاده

منبع: مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تربیت معلم سال دوازدهم بهار ۱۳۸۳ شماره ۴۴ «ویژه نامه علوم اجتماعی (۱)»

صص ۳۹ ۶۴

چکیده:

- در سال های اخیر دگرگونی های عمیقی در سطوح خرد و کلان در همه جوامع از جمله ایران رخ داده است و مطالعه جنبه های ثابت و متغیر زندگی اجتماعی برای پژوهشگران و مدیران جامعه اهمیت ویژه ای یافته است. پژوهش های طولی از مهم ترین روش هایی است که برای مطالعه دگرگونی های اجتماعی مورد استفاده پژوهشگران در مغرب زمین قرار گرفته و اخیرا در قالب پیمایش های طولی و مطالعات پانل سنجش نگرش های اجتماعی رونق فراوان یافته است.

سنجش نگرش های اجتماعی

- در ایران چنین پژوهش‌هایی هنوز در مراحل آغازین خود است. به همین دلیل پژوهشگران اجتماعی ایران به جنبه‌های روش‌شناسانه پژوهش‌های طولی توجه چندانی نکرده‌اند. این مقاله با معرفی پژوهش‌های طولی، اهمیت آن‌ها برای پژوهشگران و سیاست‌گذاران اجتماعی را توضیح داده و انواع هدف‌ها، کارایی و قابلیت‌ها و نیز مسائل و مشکلات آن‌ها را مورد بحث قرار می‌دهد تا باب چنین ساختی گشوده شود از کمبودی که در این زمینه وجود دارد تا حدی جبران شود.

پژوهشگران و سیاست‌گذاران اجتماعی

کلید واژه ها:

- روش شناسی، تغییرات اجتماعی، پژوهش طولی، طرح پانل

این مقاله بر اساس گزارش مقدماتی طرح سنجش گرایش و رفتار و آگاهی های دانشجویان دانشگاه های دولتی (سراج زاده، ۱۳۷۹) تنظیم شده است. این طرح به عنوان یک پیمایش طولی توسط دفتر مطالعات و برنامه ریزی فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم تحقیقات و فن اوری اجرا می شود. در این نجا از حمایت آن دفتر سپاسگذاری می. شود

مقدمه

رونالد اینگلهارت

• ما در عصری زندگی می کنیم که در آن همه جوامع و دگرگونی های عمیق و همه جانبه ای روبرو هستند. روند دگرگونی های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی که از دوره، انقلاب صنعتی در اروپا آغاز و به تدریج جهانی شد، با ظهور انقلاب انفورماتیک و رسانه ای و انفجار اطلاعاتی شتاب فوق العاده ای پیدا کرده است. این دگرگونی های کلان اجتماعی افراد و خانواده ها را تحت تاثیر خود قرار می دهد و باعث می شوند تا تغییرات اجتماعی در سطح خرد هم در ابعاد وسیعی رخ می دهند (اینگلهارت، ۱۳۷۳، ۱-۳)

- اهمیت مطالعه دقیق و علمی جنبه های متغیر و ثابت زندگی اجتماعی برای سیاست گزاران برنامه ریزان و علمای علوم اجتماعی و ضرورت اجتناب از خطاهای محتمل در تشخیص تغییرات پایدار و مداوم از تغییرات دوره ای (Rose, 1995: 8-10. Halsey, 1988) باعث شده تا جامعه شناسان در کار اقتصاددانان و علمای سیاست، روش های را ابداع کرده و توسعه دهند یکی از مهم ترین این روش ها، پژوهش های طولی است

- به وسیله طرح های پژوهشی طولی پرسش های مشخص و مهمی که در تحلیل اجتماعی خرد، و با تغییر در سطح فردی و به تبع آن در تحلیل اجتماعی کلان مطرح هستند پاسخ خود را می یابند (Scott, 1995: 61. Babiee, 1989: 89-90) اهمیت طرح های پیمایش طولی به خصوص برای برنامه ریزان و سیاست گزاران اجتماعی در حدی است که در کشورهای گیشرفته صنعتی دولت ها و بنیادها علوم اجتماعی مبالغ کلانی از بودجه کمیاب تحقیقاتی خود را به این نوع از پژوهش ها اختصاص می دهند (Rose, 1995: 7)

تحلیل اجتماعی کلان

- در سالها و دهه های اخیر جامعه ایران هم شاهد دگرگونی های عظیمی در سطوح خرد و کلان جامعه بوده که شناسایی روشمند و دقیق آن ها برای پژوهشگران و برنامه ریزان امری ضروری است. بنابراین لازم است نجام طرح های پیمایشی طولی در دستور کار موسسات پژوهشی کشور قرار گیرد. **با وجود این پژوهش های طولی از جمله پژوهش هایی است که کم تر مورد استفاده پژوهشگران اجتماعی ایران قرار گرفته است.**

- سرشماریهایی که از سال ۱۳۳۵ هر ده سال یک بار برگزار می شود، گزارش های سالیانه درآمد و هزینه خانواده های شهری که توسط مرکز آمار ایران منتشر می شود، و گزارش های ماهانه شاخص قیمت کالاهای مصرفی را، که اداره بررسی های اقتصادی بانک مرکزی منتشر می کند، شاید بتوان نمونه های ناقصی از داده های طولی در ایران دانست. اما با آنجا که نگارنده اطلاع دارد در ایران پژوهش های طولی که در آن متغیرهای اجتماعی مورد بررسی قرار گیرند نادر و نوپا هستند.

نمونه های ناقصی از داده های طولی

- در سال ۱۳۵۲ پژوهشکده علوم ارتباطی و توسعه ایران «طرح و سنجش گرایش های فرهنگی و نگرش های اجتماعی» را در سطح ملی اجرا و گزارش آن را منتشر کرد، قرار بود این طرح هر پنج سال یک بار اجرا شود، برخی از پرسش های طرح مزبور در یک پژوهش پیمایش ملی، که در سال ۱۳۷۴ توسط وزارت فرهنگ و ارشد اسلامی انجام گرفت تکرار شد (محسنی ۱۳۷۹) مقایسه یافته های این پژوهش شاید تنها منبعی باشد که تغییرات برخی از جنبه های نگرش و رفتار ایرانیان در یک دوره بیست ساله را منعکس می کند.

یک پژوهش پیمایش ملی

- در سال های اخیر اجرای پژوهش های طولی سنجش نگرش و رفتار در دستور کنار برخی از موسسات پژوهشی قرار گرفته است. باید امیدوار بود که شرایط استمرار و تداوم این پژوهش های فراهم آید و پس از اجرای مرحله اول، در سال های آینده شاهد اجرای

- تا آنجا که نگارنده اطلاع دارد «طرح ملی پیمایش گزارش ها و نگرش های اجتماعی مردم ایران» به عنوان یک پیمایش اجتماعی طولی طراحی شده است. مرحله اول این طرح در سال ۱۳۷۹ اجرا و گزارش اولیه آن در سال ۱۳۸۰ منتشر شد (نگاه کنید به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۰) مرحله دوم این طرح نیز در سال ۱۳۸۲ اجرا شده است.

- همچنین، طرح سنجش نگرش ها، رفتار و آگاهی های دانشجویان دانشگاه های دولتی؛ به عنوان یک پیمایش طولی ویژه دانشجویان توسط دفتر مطالعات و برنامه ریزی اجتماعی و فرهنگی وزارت علوم تحقیقات و فن اوری طراحی و مرحله اول آن در سال ۱۳۸۰ اجرا شده است. گزارش نهایی این طرح هم آماده انتشار است (نگاه کنید به سراج زاده و جواهری، (۱۳۸۲) اجزای مراحل بعدی این طرح ها داده های طولی قابل توجهی فراهم می آورد که منبع اطلاعاتی ارزشمندی برای مطالعه تغییرات اجتماعی در اختیار پژوهشگران و برنامه ریزان قرار می دهد.

- مراحل بعدی این طرح ها باشیم تا داده های لازم برای مطالعه نگرش ها اجتماعی در طول زمان در اختیار پژوهشگران و سیاست گزاران قرار گیرد. به دلیل عدم استفاده پژوهشگران اجتماعی ایران از طرح های پژوهشی طولی، مسائل و مشکلات و نیز فواید و قوت های روش شناختی، کاربردی و نظری آن ها چندان مورد بحث قرار نگرفته است. هدف این مقاله گشودن باب مباحث روش شناسانه در پژوهش های طولی است تا کمبودی که در این زمینه وجود دارد تا حدی جبران شود. به این منظور، در ادامه مقاله، تعریف انواع هدف ها، کارایی و قابلیت ها و نیز مسائل و مشکلات پژوهش های طولی مورد بحث قرار می گیرد.

مباحث روش شناسانه در پژوهش های طولی

تعریف

- پژوهش طولی، پژوهشی است که در آن آزمودنی ها(افراد، گروه ها، موسسات اجتماعی و غیره) از حیث متغیرهای مختلفی (مثل وضعیت اشتغال و بیکاری، نگرش های فرهنگی، مهارت های شغلی و غیره) در طول زمان مورد سنجش قرار می گیرند. این تعریف متضمن مفهوم سنجش های مکرر است. **یعنی تحقیق طولی هنگامی مطرح است که شمار موارد اندازه گیری بیش از یک است ولی شمار آزمودنی ها و متغیرها ممکن یکی یا بیشتر باشد.** از این رو پژوهش های طولی در مقابل پژوهش های (مقطعی) قرا می گیرند که در آن ها شمار دفعات سنجش یک است (Scott, 1995. 62. Bijleveled et al 1981: 1).

- فواید- اجرای پژوهش های طولی به مراتب پرخرج تر از اجرای پژوهش های مقطعی است. هزینه زیاد این نوع تحقیقات فقط به دلیل اجرای چندباره یک ابزار سنجش نیست بلکه بیشتر به دنبال کردن آزمودنی ها در طول زمان است. در انواع خاصی از پژوهش های طولی آزمودنی هایی را که در مرحله اول سنجش شرکت داشته اند نمی توان با دیگران جایگزین کرد.

به مراتب پرخرج تر

- در نتیجه، پیدا کردن افرادی که تغییر مکان می دهند و جلب نظر و همکاری آنان برای مشارکت در مراحل بعدی سنجش ضروری است. این امر بسیار زمان برتر و در نتیجه پرهزینه تر از اجرای یک پرسشنامه در چندین نوبت است. علاوه بر هزینه های سنگین اجرای پژوهش های طولی به دلیل تدارک تیم تحقیقاتی برای مدتی طولانی هزینه های سازمانی چنین تحقیقاتی هم بالا است (Bijleveled et al: 1998: 1-2. Duncan and Kalton, 1998: 107-108)

تدارک تیم تحقیقاتی برای مدتی طولانی

- با وجود پر هزینه بودن پژوهش های طولی، پژوهش گران، تحلیل کران و برنامه ریزان اجتماعی علاقه وافری به اجرای آن ها دارند و دانشگاه ها و موسسات پژوهشی دولتی و خصوصی، به ویژه در سال های اخیر، در این زمینه سرمایه گذاری قابل توجهی کرده اند (Rose ۱۹۹۵:۷) دلیل آمادگی برای سرمایه گذاری در چنین تحقیقات پر هزینه ای چیست؟ در پاسخ به این پرسش دو دلیل عمده می توان ارائه کرد.

- نخست اینکه، زمانی که موضوع مورد بررسی تغییر و تحول یک پدیده است، تنها راه ممکن برای دریافت تصویری دقیق از آن اجرای سنجش های مکرر در مقاطع مختلف زمانی است. به عنوان مثال، تحولات مربوط به گرایش های فرهنگی یا سیاسی یک فرد یا یک گروه را تنها با سنجش چندباره معرف های این دو گرایش می توان بازشناخت (Bijleveled et al, 1998:2)

دریافت تصویری دقیق از آن

- دلیل دوم مربوط به کارایی این نوع از پژوهش ها در تبیین و تعلیل پدیده ها است. در همه رشته های علمی پژوهشگران علاقه زیادی به کشف روابط علی بین پدیده ها دارند. پیدا کردن تقدم و تاخر پیده ها و یا نظم و توالی زمانی آنه یکی از بهترین راه ها برای فهم و استنباط رابطه علی است. تنها از راه یک پژوهش طولی است که می توان این توالی زماین را بازشناخت. مطالعات مقطعی برای کشف نظم زمانی و در نتیجه روابط علی، محدودیت های جدی دارند زیرا تصویری که از پدیده مورد مطالعه و اجزای آن ارائه می کنند، فقط مربوط به یک مقطع زمانی است

روابط علی، محدودیت های جدی دارند

- از این رو بر اساس یافته های آن حداکثر می توان به همبستگی متقابل بین متغیرهای مورد مطالعه کم کرد (Bijleveld et al. 1998, 2.Scott, 1995: 64. Babbie, 1989: 89) به عنوان مثال اگر در مطالعه سنجش نگرش دانشجویان مشخص شود که دانشجویانی که گرایش دینی ضعیف تری دارند، دارای گرایش سیاسی افراطی تری نسبت به نظام جمهوری اسلامی هستند، **از این یافته ها نمی توان فهمید که آیا ضعف گرایش دینی علت رشد گرایش های افراطی سیاسی است** با آن هایی که که گرایش سیاسی افراطی دارند، نسبت به دین (به عنوان ایدئولوژی نظام جمهوری اسلامی) بی علاقه می شوند و یا ممکن است هر دو متغیر معلول متغیری دیگری باشند.

- بنا به دو دلیل فوق هزینه سنگین پژوهش های طولی با قوت های روش شناسانه و فواید منحصر به فرد نظری و کاربردی آنها جبران می شود و همین امر سرمایه گذاری در چنین طرح هایی را موجه می سازد.

قوت های روش شناسانه و فواید
منحصر به فرد نظری و کاربردی

انواع

- همان طور که پیش تر مطرح شد با پژوهش های طولی می توان تفاوت ها و تغییرات متغیرها را در یک دوره زمانی اندازه گیری کرد. با وجود این، انواع مختلفی از طرح های پژوهشی طولی وجود دارند که هر کدام برای موضوعات تحلیلی خاصی مناسبند و دارای فواید و مسائل و مشکلات خاصی خود هست.

- اسکات (Scott, 1995: 62) مهم ترین انواع پژوهش های طولی را به شرح زیر معرفی می کند:

- **طرح های مقطعی مکرر:** که در آن داده های تحقیق با سنجه های یکسان یا مشابهی در مقاطع زمانی مختلف از یک جمعیت جمع آوری می شوند، ولی در هر مرحله نمونه جمعیت با مرحله دیگر فرق دارد.

- طرح پانل آینده نگر که در آن داده های تحقیق با سنجه های یکسان یا مشابهی در مقاطع زمانی مختلف از یک جمعیت جمع آوری می شوند، ولی در همه مراحل نمونه جمعیت یکی است (همان افراد مرحله اول هستند)

طرح گذشته نگر

- که در آن یک تحقیق مقطعی اجرا می شود و در آن بر اساس پرسش هایی در مورد گذشته، اطلاعاتی درباره زندگی گذشته افراد بازسازی می شود.
- طرح تاریخ رویدادها که زبان و دوره رویداد ها را بر اساس بیوگرافی افراد اندازه گیری می کند. این طرح یم تواند آینده نگر را گذشته نگر باشد.

- اهداف- دانکن و کالتون (Duncan and Kulton, 1987: 97-99) چند هدف یا کارکرد عمده را برای پژوهش های طولی به شرح زیر در نظر می گیرند:
- ۱- برآورد پارامترهای جمعیت در مقاطع زمانی مشخص و یا در طول دوره ای که دگرگونی ها کم اهمیت به حساب می آیند اندازه گیری و برآورد نرخ ماهیانه بیکاری نمونه ای از این هدف است.
- ۲- برآورد میانگین پارامترهای جمعیت در طول یک دوره زمانی معین نمونه ان عبارتست از مجموعه ای از برآوردهای دو هفته ای یک بیماری شایع در طول یک سال برای برآورد میانگینی که اثر تغییرات فصلی در آن خنثی شده است.

• ۳- اندازه گیری تغییر خالص: یعنی تغییر در سطح کلی یک متغیر در یک فاصله زمانی مشخص مثل تغییر در میزان بیکاری در فاصله دو ماه بر روی اندازه های تغییر خالص، تحلیل های آماری بیش تری هم می توان انجام داد. به عنوان مثال در مطالعه تغییراتخالص درآمد، می توان نمونه ای از افراد را که در یک برنامه آموزشی شرکت کرده اند با نمونه ای از افراد که این دوره را ندیده اند مقایسه کرد.

- ۴- اندازه گیری اجزاء مختلف تغییر فردی این اجزاء عبارتند از تغییر خام، یعنی تغییر ویژگی های فردی در فاصله بین دو مقطع اندازه گیری، تغییر میانگین برای هر فرد در مواردی که اندازه گیری در چند مقطع زمانی انجام می شود و نیز اندازه گیری ناپایداری یک یا چند صفت برای هر فرد بر اساس واریانس مربوط به آن صفات.

•

- ۵- جمع آوری داده هایی در مورد افراد در طول زمان، به عنوان مثال، جمع آوری اطلاعات در مورد درآمد با تناوب فصلی و سپس محاسبه کلی درآمد فصلی افراد برای برآورد درآمد سایانه آن ها این داده ها را می توان در تحلیل های اماری بعدی مثل مدل های رفتار تعادلی به کار برد.

- ۶- اندازه گیری فراوانی، فاصله زمانی و دوره رویدادهایی که رد یک دوره زمانی مشخص رخ می دهند. مثلا نسبت افرادی که در طول دو هفته گذشته بیمار بودند و میانگین طول دوره بیماری آن ها و نیز نسبت افرادی که در شش ماه گذشته قربانی جرم بوده اند، از این نوع اطلاعات هستند. اطلاعاتی که درباره توال رویداد های زندگی افراد نمونه و اطلاعات پیرامونی آن ها وجود دارد را می توان برای برآورد انواع مختلفی از مدل های «تاریخ رویداد ها» به کار برد

- ۷- ایجاد تجمعی (انباشتی) نمونه هایی در طول زمان به خصوص نمونه هایی از جمعیت کمیاب به عنوان مثال، در یک پژوهش پیمایشی مقطعی ممکن است تعداد افرادی که دارای یک بیماری مزمن نسبتا کمیاب هستید یا افرادی که به تازگی طلاق گرفته اند، به اندازه نباشد که بتوان آنها را به طور جداگانه بررسی و تحلیل کرد اما با ترکیب چند پژوهشی پیمایشی، که به عنوان بخشی از یک سری از پژوهش های طولی اجرا شده اند تعداد کافی از این موارد در اختیار پژوهشگر قرار می گیرد.

به طور
جداگانه

- پژوهش های طولی عمدتاً ناظر به جمعیتی است که عناصر آن در طول زمان دستخوش تغییر باشند. بدیهی است اگر صفات و ویژگی های جمعیت در طول زمان ثابت بمانند، همه اهداف یاد شده را می توان به وسیله یک پژوهش پیمایشی مقطعی به دست آورد اما درواقعیت به ندرت با جمعیتی با اجزاء ثابت سر و کار داریم همچنین همان طور که بیش تر در معرفی انواع پژوهش های طولی مطرح شد،

صفات و ویژگی های
جمعیت

- علاوه بر طرح های مقطعی مکرر و طرح های پانل، برخی از اهداف فوق را از راه طرح های گذشته نگر، که در آن از گذشته افراد سوال می شود، و نیز با استفاده از زندگی نگارها و اسناد و مدرک مربوط به گذشته هم می توان برآورد کرد. با وجود این، در مورد بسیاری از ویژگی های جمعیت های مورد مطالعه، اسناد و مدارک معتبر در طول زمان وجود ندارد. طرح های گذشته نگر هم به دلیل اتکا به حافظه پاسخ گویان چندان قابل اعتماد نیستند (Cannell, Miller and Oksenberg, 1981)

قابل اعتماد

- بنابراین به توجه به مشکلات این دو روش، مناسبترین راه برای جمع آوری داده های طولی اجزای ابزارهای سنجشی در چند نوبت در طول زمان است. در نتیجه طرح های پیمایشی که در چند مرحله اجرا می شوند، شایع ترین روش ها در پژوهش های طولی هستند. پژوهش های پیمایشی طولی خود دارای انواعی هستند که در ادامه این بخش به معرفی آن ها می پردازیم.

طرح های پیمایشی

انواع پیمایش های طولی

- پژوهش های پیمایشی طولی از نظر انواع طرح های نمونه گیری که در آن ها مورد استفاده قرار می گیرند. به **چهار نوع** تقسیم شده اند **پیمایش مکرر**، **«پیمایش پانل»**، **پیمایش پانل چرخشی**، و **پیمایش پانل دوپاره** (Duncan and Kalton, 1987: 99-105) قابلیت هر کدام از این انواع از نظر تامین اهداف و کارکردهای هفت گانه یادشده متفاوت است. در ادامه، تفاوت پیمایش های طولی از حیث طرح های نمونه گیری و با توجه به قابلیت آن ها از نظر تامین اهداف و کارکردهای مربوط به تحقیقات طولی مورد بررسی قرار می گیرند.

پیمایش مکرر:

- در این طرح ابزار اندازه گیری یکسانی در مورد نمونه هایی از جمعیت مورد نظر در مقاطع مختلف زمانی به کار می روند. به طور طبیعی، ترکیب هر جمعیت مفروضی در طول زمان دستخوش تغییر می شود. این تغییر قاعدتا در نمونه های مراحل بعدی منعکس می شود. در طرح پیمایشی مکرر هیچ برنامه ای برای تداوم حضور افرادی از جمعیت که در اولین مرحله نمونه گیری در نمونه بوده اند، اعمال نمی شود با وجود این، در نمونه گیری های مراحل بعدی، ممکن است برای ورود افراد به نمونه شرط هایی اعمال شود. برای مثال، به خاطر جلوگیری از شرطی شدن پاسخگویان، گفته شود هر فرد باید در بیش از یک مرحله از سنجش وارد نمونه شود.

شکل ۱. الگوی پیمایش مکرر برای یک جمعیت دانشجویی در مقطع کارشناسی^۱

زمان اجرا	t1	t2	t3	t4
سال تحصیل	نمونه			
دانشجویان همه سال‌ها	St1	St2	St3	St4
سال ۱	st1	St2	st3	St4
سال ۲	st1	St2	st3	St4
سال ۳	st1	St2	st3	St4
سال ۴	st1	St2	st3	St4

S معرف نمونه کل، S معرف نمونه فرعی، t معرف زمان و شماره‌ها معرف نوبت یا مرحله اجرا است.

- همان طور که شکل ۱ نشان می دهد، طرح پیمایشی مکرر در واقع یک سری از پیمایش های مقطعی است. به عبارت دیگر در این طرح از یک جمعیت در مراحل مختلف نمونه برداری های مستقلی صورت یم گیرد در نتیجه، این با مسائل و پیچیدگی های طرح هایی که عناصر واحدی را در پیش از یک مرحله در نمونه وارد می سازند دست به گریبان نیست.

یک سری از پیمایش های مقطعی

- نقطه قوت ویژه این طرح این است که در هر مرحله از جمع آوری اطلاعات، نمونه ای از جمعیت موجود در آن مقطع زمانی انتخاب می شود. از این رو، این طرح یک سری از برآوردهای مقطعی از پارامترهای جمعیت فراهم می آورد (هدف ۱). به علاوه، از آن جا که در هر مرحله از طرح پیمایشی مکرر، نمونه جدیدی به کار می رود جمع افراد حاضر در نمونه های مراحل مختلف، نمونه بسیار بزرگی را به دست می دهد که تعداد موارد کمیاب در آن به اندازه خواهد رسید که برای تحلیل آماری مناسب باشد (هدف ۷). برآورد هایی که بر اساس این نمونه بزرگ به دست می آید، میانگین ارز های متغیرهای مورد نظر در طول زمان هستند (هدف ۳)

تعداد موارد کمیاب

از طرح پیمایشی مکرر برای محاسبه تغییر خالص کلی هم می توان استفاده کرد(هدف ۳) با وجود این، دو جزء تغییر خالص کلی، یعنی تغییر ناشی از دگرگونی افراد جمعیت در طول زمان و تغییر ناشی از دگرگون شدن ترکیب جمعیت به خاطر ورود و یا خروج افراد جدید (تولد، مرگ و مهاجرت) را نمی توان از هم بازشناخت در طرح پیمایشی مکرر برای مطالعه تغییرات خالص، متغیر سن را می توان ثابت کرد و اثر آن را بررسی نمود. ولی اثر نسل و دوره را نمی توان بازشناخت(Mason et al. 1973; Duncan and Kalton, 1987: 99-101)

پیمایشی مکرر

متغیر سن

- مهم ترین محدودیت طرح پیمایشی مکرر این است که قادر به تامین هدف های ۴ و ۵ نیست زیرا افراد حاضر در نمونه هر مرحله از سنجش، لزوما در مرحله بعد وجود ندارند در نتیجه هیچ کدام از عناصر تغییرات فردی را نمی توان اندازه گرفت و داده های فردی در طول یک دوره مشخص را هم نمی توان جمع آوری کرد (Duncan and Kalton, 1987: 101)

عناصر تغییرات فردی

پیمایش پانل

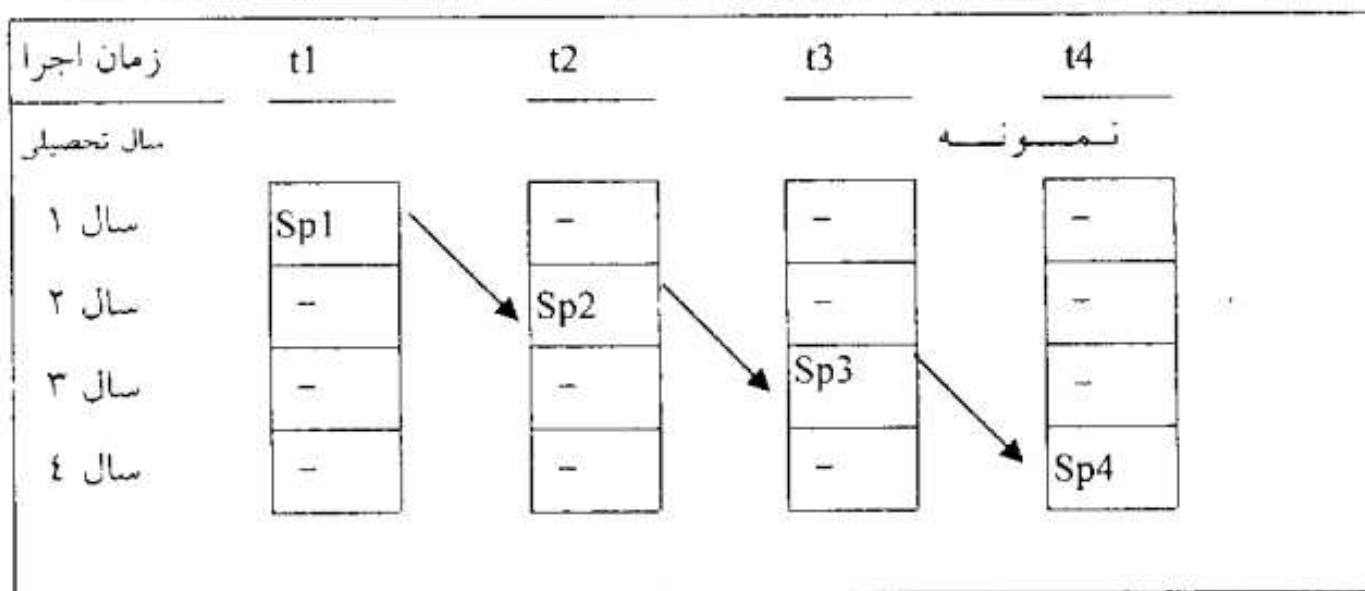
- در شکل ۲، الگوی یک طح پیمایشی پانل برای دانشجویان ورودی یک سال خاص نمایش داده شده اس. پیمایش پانل طرحی است که در آن ابزارهای اندازه گیری مشابهی در مقاطع زمانی مختلف برای یک نمونه واحد اجرا می گردند.

دانشجویان ورودی یک سال خاص

- پیمایش های پانل از نظر فاصله بین مراحل مختلف جمع آوری اطلاعات و طول دوره کل طرح با هم فرق دارند. از یک طرف در پژوهش های تجاری پانل ممکن است هر هفته با مصرف کنندگان (پاسخگویان) تماس حاصل شود و خرید هفتگی آن ها ثبت و ضبط گردد. از طرف دیگر، امکان دارد پانل های بلند مدتی باشند که داده هایشان را سالانه و یا با فاصله بیشترین جمع آوری کنند و سال ها ادامه یابند (Duncan and Kalton, 1987: 101) «مطالعه پانل پویایی درآمد» که از سال ۱۹۶۸ به طور سالانه داده هایش را از خانوارهای آمریکایی جمع آوری می کند و «پیمایش ملی سلامتی و توسعه» که در بریتانیا با نمونه ای از متولدین

- یک هفته از سال ۱۹۴۸ شروع شد و در فاصله سی و شش سال، ۲۲ بار اجرا شد. دو نمونه از طرح های پانل بلند مدت هستند (Atkins et al, 1981)

شکل ۲. الگوی پیمایش پانل برای جمعیت دانشجویی که در سال مفروض $t1$ وارد دانشگاه شده‌اند

Sp معرف نمونه پیلوت، t معرف زمان و شماره‌ها معرف نوبت یا مرحله اجرا است.

- Sp معرف نمونه پایلوت، T معرف زمان و شماره ها معرف نوبت یا مرحله اجرا است.
- یکی از انواع طرح های پیمایشی پانل، طرحی است که در آن جمعیت مورد بررسی گروهی است که در فاصله زمانی مورد بررسی تجربه یکسانی دارند. مثل دانشجویانی که در یک سال معین وارد دانشگاه ده اند. فارغ التحصیلان یک سال به خصوص متولدین یک هفته معین، و یا ازدواج کنندگان یک دوره خاص چون در ایننوع از مطالعه نمونه متشکل از افراد هم نسل است. به آن مطالعات نسلی هم می گویند. «پیمایش ملی سلامتی و توسعه» در بریتانیا که پیش تر به آن اشاره شد، نمونه ای از یک طرح پانل نسلی است (Fogelman, 1983)

- در این نوع پانل نتایج به دست آمده فقط محدود به جمعیت همان نسلی است که نمونه از آن انتخاب شده است. **در یک پژوهش نسلی واحد، سن و دوره (زمانه) با هم تغییر می کنند.** در نتیجه، اثر آن ها را نمی توان از یکدیگر بازشناخت شکل بسط یافته این نوع پژوهش، پژوهش چند نسلی است که در آن چند نسل در طرح پیمایشی پانل مشابهی وارد می شوند. برای مثال در آمریکا در یک تحقیق تحت عنوان «**نگاهی به آینده**» نمونه هایی از دانش آموزان سال آخر دبیرستان در هر سال انتخاب شده و در یک پانل دنبال شدند (Duncan and Kalton, 1987: 102)

- مهم ترین فایده طرح های پیمایشی پانل در مقایسه با طرح های پیمایشی مکرر این است که قابلیت تحلیلی آن ها به مراتب بیش تر است. در طرح پانل محاسبه عناصر تغییر فردی (هدف t) و نیز جمع آوری داده ها در مورد آن ها در طول زمان (هدف t) امکان پذیر است همچنین در طرح پیمایشی پانل، داده های لازم برای تحلیل هایی که متغیرهای اندازه گیری شده در زمان های مختلف را به هم ارتباط می دهند، در دسترس است. این نوع از تحلیل ها قابلیت زیادی برای برآورد مدل های رفتاری و کشف روابط علی دارند (Duncan and Kalton, 1987: 102. Finkel, 1995, Scott , 1995:a)

برآورد مدل های رفتاری

- به علاوه در این طرح می توان داده ها و اطلاعات بیشتری در مورد واحدهای نمونه به دست آورد که در طرح پیمایشی مکرر **دست نیافتنی هستند**. میزان داده هایی که در هر مرحله از هر یک از پاسخ گویی به دست می آید، محدود است ولی در مراحل مختلف پانل می توان سوالات مختلفی را وارد کرد و به این ترتیب حجم اطلاعاتی را که از هر شمار فراوانی از متغیرها بر هم انباشته می شوند. به عنوان نمونه در «پیمایش درآمد و برنامه مشارکت آمریکا» در هر مرحله داده های اصلی مربوط به درآمد و مشارکت برنامه ای جمع اوری می شوند و سوالات اضافی درباره موضوعات مختلف (مثل هزینه های بهداشتی، شرایط مسکن، بازنشستگی و غیره) فقط در مراحل خاصی وارد پرسشنامه می شوند (Duncan and Kalton, 1987: 102. Rose 1995: 9-10)

- یکی دیگر از فواید طرح پیمایشی پانل این است که خطاهای تلسکوپی را از بین می برد. این نوع از خطاها زمانی رخ می دهند که پاسخ گوینان در گزارش زمان وقوع رویدادها در گذشته دچار خطا می شوند (Neter and Waksberg. 1964) در پیمایش ملی جرم آمریکا که یک طرح پیمایشی پانل چرخشی است، هر شش ماه یک بار از بزه دیدگی خانواده ها پرسش می شود. چنانچه گزارش شده باشد، آشکار به معنی با گزارش شدن زمان وقوع حادثه تلقی شده و در نتیجه حذف می شوند. به این ترتیب داده های یک طرح پانل برای هدف ۶ به مراتب بهتر از داده های یک طرح پیمایشی مکرر است

خطاهای تلسکوپی

- روش دیگری که گاهی اوقات برای بهبود کیفیت داده ها در طرح های پانل برای هدف ۶ به مراتب بهتر از داده های یک طرح پیمایشی مکرر است.
- روش دیگری که گاهی اوقات برای بهبود کیفیت داده ها در طرح های پانل می تواند مورد استفاده قرار گیرد. استفاده از اطلاعات پاسخگویان در مراحل گذشته برای جلب همکاری بیشتر آنان در مراحل بعدی است (Duncan and Kalton, 1987: 102)
- پیمایش پانل برای محاسبه تغییر خالص (هدف ۳) هم از پیمایش مکرر کاراتر است و بر آورده های دقیق تری به دست می دهد. با وجود این، باید توجه داشت که تغییر خالصی که در یک طرح پانل محاسبه می شود. با تغییر خالص یک طرح مکرر - متفاوت است. در طرح مکرر، تغییر خالص ناشی از دگرگونی ارزش های متغیر مورد مطالعه در طول زمان و طول مکرر، تغییر خالص ناشی از دگرگونی ارزش های متغیر مورد مطالعه در طول زمان و دگرگون شدن ترکیب جمعیت مورد بررسی است. اما در طرح پانل، تغییر خالص فقط از دگرگون شدن ارزش های متغیر مورد مطالعه ناشی می شود. مگر آن که در مراحل بعدی افراد جدیدی وارد نمونه شوند (Duncan and Kalton, 1987 102-1-3, Rose:5)

- با وجود مزایای یاد شد طرح پیمایش پانل دارای دو مشکل بالقوه مهم است اول این که با گذشت زمان، به دلیل در دسترس نبودن برخی از افراد پانل با ریزش افراد نمونه مواجه می شود. دوم این که در طول زمان فرد جدیدی به جمعیت مورد مطالعه وارد می شوند و این امر باعث می شود تا نمونه اولیه پانل در مراحل بعد دیگر بازنمای جمعیت نباشد (Bijleveld et al, 1998 9-12) با آنکه برای حل این دو شکل روش هایی پیشنهاد شده ولی این روش ها مشکل را کلاً مرتفع نمی کند. به همین دلیل طرح پانل برای اهداف ۱ و ۲ یعنی برآورد پارامتر های جمعیت در مقطع زمانی مشخص و برآورد میانگین پارامترهای جمعیت در طول یک دوره زمانی معین مناسب نیست (Dumcan and Kalton, 1987:103)

بازنمای جمعیت

پیمایش پانل چرخشی

- در یک پیمایش پانل اصولاً همه افراد نمونه در طول دوره تحقیق در پانل باقی می مانند ولی، همان طور که شکل شماره ۳ نشان می دهد، در یک پیمایش پانل چرخشی افراد نمونه برای مدت محدودی در پانل می مانند و جای خود را به افراد جدید می دهند در الگوی ارائه شده در شکل ۳ دانشجویان سال ۴ در نوبت های بعدی اجرای سالیانه از نمونه پانل خارج شده و به جای آن ها دانشجویان جدید (سال اول) وارد می شوند.

- مثالی از این نوع پانل، «پیمایش نیروی کار کانادا» است که نمونه ان در هر ماه، و پس از آن جایش را به گروه جدید می دهد. هر ماه یک گروه چرخشی از نمونه خارج و یک گروه چرخشی به آن وارد می شود. بنابراین، در هر دو ماه متوالی پنج ششم اعضای نمونه ها را افراد واحدی تشکیل می دهند و نمونه ها با فاصله دو ماه دارای چهار ششم افراد مشترک هستند (Statistics Canada, 1977)

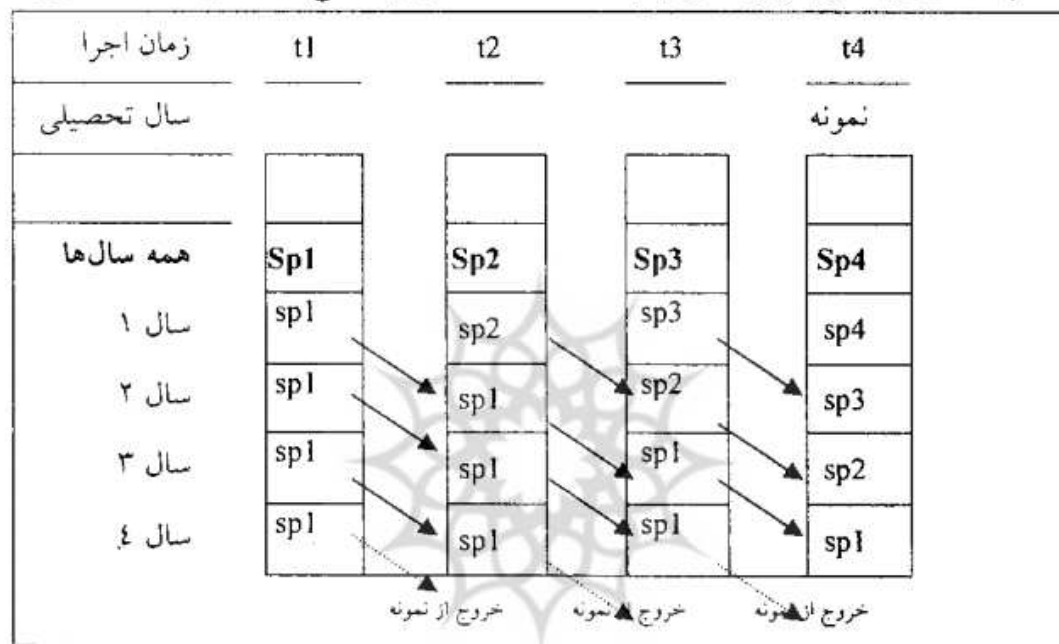
هر دو ماه متوالی

عضویت محدود یا کوتاه مدت افراد نمونه د ریک پانل چرخشی باعث می شود که در مقایسه با پانل غیر چرخشی مسائل شرطی شدن ۲ و ریزش افراد پانل ۲ کاهش یابند. همچنین ورود افراد جدید، به روزآمد شدن و بازنما بودن نمونه برای جمعیت در حال تغییر کمک می کند. پانل چرخشی عمدتاً برای برآورد پارامترهای مقطعی (هدف ۱)، برآورد میانگین ارزش های جمعیت در طول زمان (هدف ۲) و برای اندازه گیری تغییر خالص (هدف ۳) به کار می رود.

- به طور کلی، در یک پیمایش پانل چرخشی، برآوردهای پارامترهای جدید در یک مقطع و به خصوص پارامترهای تغییر، از پیمایش مکرری که نمونه اش به همان اندازه پانل چرخشی است، دقیق تر خواهد بود. به علاوه این طرح گاهی اوقات از طرح پیمایشی مکرر کم هزینه تر است. به عبارت دیگر، چون مصاحبه مجدد با افراد پانل ارزان تر از مصاحبه با افراد جدید است، هزینه طرح کمتر خواهد بود. به عنوان مثال، در «پیمایش جمعیت جای آریکا»، مصاحبه اولیه به صورت حضوری است. در حالی که در مراحل بعدی مصاحبه می تواند با تلفن هم انجام شود. در این وضعیت اجرای پانل چرخشی کم هزینه تر از پیمایش مکرر است که در آن در هر مرحله کلیه افراد نمونه جدید هستند، (Duncan and Kalton, 1987:104)

برآوردهای پارامترهای جدید

شکل ۳. الگوی پیمایش پانل چرخشی برای یک جمعیت دانشجویی در مقطع کارشناسی در ۴ سال متوالی

Sp معرف نمونه کل، sp معرف نمونه فرعی، t معرف زمان و شماره‌های کنار p معرف زمان ورود افراد نمونه به نمونه پانل است.

- پیمایش پانل چرخشی از نظر قابلیت سنجش اجزاتغیر فدی (هدف ۴) و جمع آوری داده ها در مورد افراد در طول زمان (هدف ۵) با محدودیت جدی رو به روی است زیرا پانل چرخشی به این منظور طراحی نمی شود. می توان آن را به نحوی طراحی و اجرا کرد که از هزینه های سنگین دنبال کردن افرادی که نقل مکتان می کنند (هزینه ای که در پانل معمولی وجود دارد) اجتناب شود به عنوان مثال در پیمایش جمعیت جای آمریکا» واحد نمونه ساکنان یک واحد ک مسکونی معین هستند، نه افراد و یا خانواری معین. در نتیجه نیازی نیست تا افرادی که در فاصله بین دو مرحله پانل نقل مکان می کنند دنبال شوند.

- با پانل های چرخشی می توان فراوانی و طول زمان رویداد ها را در یک دوره معین (هدف ۵) سنجید. اعتبار دیگر آن، کنترل هدف فوق ما پانل است. **فقط در اولین موج مصاحبه این کنترل را نمی توان اعمال نمود.** با حذف داده های مربوط به رویدادها در زمان ان می توان خطای گزارش رویداد ها (خطای تلسکوپی) را از بین برد. از این نظر، هر چه مدتی که افراد در نمونه می مانند طولانی تر باشند. تعداد افرادی که اطلاعات مربوط به آنها باید از اولین محله حذف شود کمتر خواهد بود.

پانل های چرخشی برای ایجاد تجمعی موارد کمیاب در طول زمان عمر می تواند مورد استفاده قرار گیرند. آن ها همانند طرح های پیمایشی پانل به آسانی تجمعی (انباشتی) از رویدادهای جدید را به وجود می آورد. نمونه های جدید آن ها هم، همانند طرح های پیمایشی مکرر، انباشت مواردی را در دارای ویژگی های ایستا هستند البته با سرعتی کمتر امکان پذیر می کنند
(Duncan and K alton, 1987: 104)

ویژگی های ایستا

- پیمایش پانل دوپاره. همان طور که شکل ۴ نشان می دهد، یک طرح پیمایشی دوپاره، ترکیبی است از یک طرح پیمایشی مکرر و یک طرح پانل و یا پانل چرخشی (Kish, 1983, 1986) قسمت پانل را می توان برای سنجش تغییرات فردی عناصر نمونه (هدف ۴) و جمع اوری داده ها در مورد افراد در طول زمان (هدف ۵) به کار برد.

یک طرح پیمایشی مکرر و یک طرح
پانل و یا پانل چرخشی

- حضور بخشی پانل در نمونه در یک دوره طولانی به برآورد تغییر خالص (هدف ۳) بین همه مراحل کمک می کند. در حالی که پانل چرخشی فقط امکان برآورد تغییر خالص بین مراحل خاصی را فراهم می آورد. همچنین به وسیله قسمت پانل این طرح می توان برای کنترل اندازه گیری فراوانی و طول زمان وقوع رویداد ها در یک دوره زمانی معین (هدف ۶) استفاده کرد (Duncan and Kalton, 1987: 104)

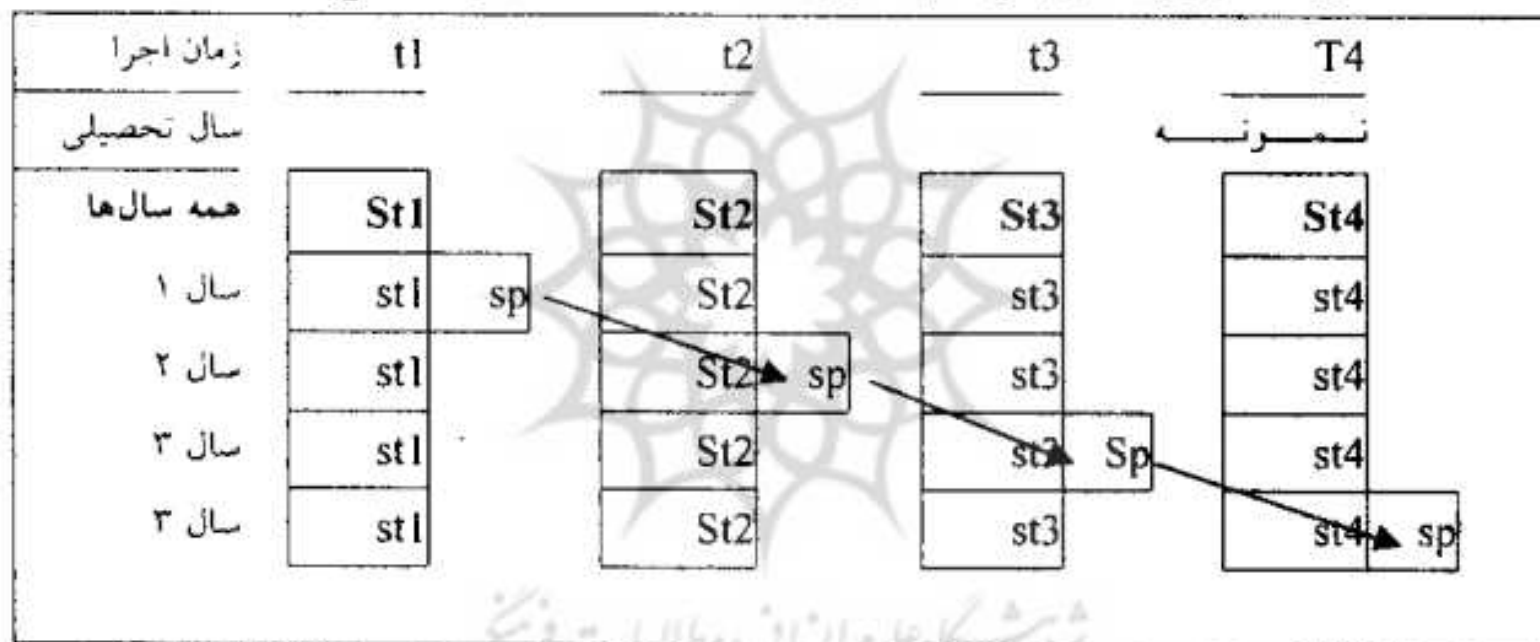
کنترل اندازه گیری فراوانی و طول
زمان وقوع رویداد ها

- با استفاده از قسمت مکرر یا پانل چرخشی در طرح دوپاره می توان افراد جدیدی را که وارد معیت شده اند، پوشش داد و خطای ناشی از شرطی شدن و ریزش پانلی را در قسمت پانل طرح، کنترل کرد. با در نظر گرفتن این موضوع هر دو بخش پانل برای تامین اهداف زیر قابل استفاده هستند. برآوردهای مقطعی (هدف ۱) برآورد میانگین پارامترهای ارزش ها جمعیت در طول زمان (هدف ۲) و برآوردهای تغییرات خالص (هدف ۳) هر قسمت می تواند برای انباشت موارد جدید مودر استفاده قرار گیرد (هدف ۷) (Duncan and Kalton, 1987: 105)

خطای ناشی از شرطی شدن و ریزش پانلی

«پیمایش نگرش های اجتماعی بریتانیا» نمونه ای است از طرح پیمایش پانل دوباره در این پیمایش های مکرر سالیانه، یک قسمت کوچک پانل هم وجود دارد. مقایسه ای که بین پاسخ های دومین مرحله پانل با دومین مرحله پیمایش مقطعی مکرر صورت گرفت، نشان داد پاسخ گویان پانل با دادن پاسخ «نمی دانم»، «تمایل کمتری دارند» (Livesley and Waterman, 1985)

شکل ۴. الگوی پیمایش پانل دوباره برای یک جمعیت دانشجویی در مقطع کارشناسی

S معرف نمونه کل، S معرف نمونه فرعی، SP معرف نمونه فرعی پانل، t معرف زمان

مشکلات پیمایش های طولی

- تغییرات جمعیت و بازنمایی نمونه: ترکیب تقریباً هر جمعیتی (چه واحد تحلیل افراد و خانواده ها باشند و چه شرکت ها یا واحدهای مسکونی) در طول زمان تغییر می کند. این تغییرات عمدتاً از عواملی مثل تولد، مهاجرت و رسیدن به سن یا منزلتی که در تعریف جمعیت مورد نظر در هر تحقیق خاص به کار می رود، ناشی می شود. در دوره زمانی یک پیمایش طولی ممکن است عنصری به جمعیت مورد نظر وارد و یا از آن خارج شود. بنابراین همه پیمایش هایی که در طول زمان جریان می یابند. باید به مسائلی که به خاطر تغییر جمعیت آن ها پیش می آید توجه داشته باشند.

- در پیمایش های مکرر که در هر مرحله از جمع آوری داده نمونه گیری جدیدی از جمعیت به عمل می آید تغییر ترکیب جمعیت در طول زمان مشکل چندانی ایجاد نمی کند و هر نمونه می تواند به خوبی بازنمای جمعیت هر مرحله باشد. در عین حال، همان طور که قبلا مطرح شد. تغییراتی که در پارامترهای ارزش جمعیت از یک مرحله به مرحله دیگر ملاحظه می شود بخشی ناشی از تغییر جمعیت و برخی به خاطر تغییر ارزش ها و نگرش های افراد نمونه در طول زمان است.

- مشکل تغییر جمعیت و بازنما نبودن نمونه در طرح پیمایشی پانل که با نمونه ناشی در طول زمان سر و کار دارد. جدی تر است و برای کاهش آن، روش هایی پیشنهاد شده است. اجرای آن روش ها عملا تحقیق پانل را به پانل چرخشی و با پانل دوباره تبدیل می کند (نگاه کنید به (Bijl et al, 1998 9-12 35 Duncan and Kalton, 1987: 107

مشکل تغییر جمعیت و بازنما نبودن نمونه

مشکلات خاصی پانل:

- مصاحبه های مکرر در پیمایش های پانل، مسائل خاصی را ایجاد می کند که در سایر پژوهش ها وجود ندارد. مهم ترین این مسائل عدم پاسخگویی یا از دست دادن پاسخگویان است. پاسخگویانی که در مراحل قبلی شرکت داشتند، امکان دارد در مراحل بعدی همکاری لازم را نداشته باشند و یا در دسترس باشند. همچنین اگر آن ها در دسترسی باشند و همکاری کنند، ممکن است پاسخ هایشان متاثر از مصاحبه های قبلی باشد (Bijleveld et al, 1998: 42. (Duncan and Kalton, 1987 :107

عدم پاسخگویی یا از دست دادن پاسخگویان

عدم پاسخ گویی در تحقیقات پانل دو دلیل دارد:

- امتناع پاسخ گویان از همکاری در مراحل بعدی
- ناتوانی در رد گیری و یا برقراری ارتباط با پاسخگویانی که تحرک جغرافیایی داشته اند.

- در پژوهش های پانل، بودجه قابل توجهی عنوان می شود تا میزان پاسخگویی بالا نگه داشته شود. به عنوان مثال یک پژوهش پانل از زنان ساکن در دترویت آمریکا موفق بوده است. در پنج مرحله مصاحبه در مدت پانزده سال میزان پاسخگویی را ۸۹ درصد نگه دارد. همچنین میزان ریزش در طی ۳۶ سال اجرای پیمایش ملی سلامتی و توسعه آمریکا فقط ۱۲ درصد بوده است (Atkins et al, 1981) اما همه پژوهش های پانل به این میزان موفق نیستند. بررسی نمونه های زیادی از پژوهش های پانل نشان می دهد. میزان ریزش ۵۰ تا ۶۰ درصد است (Bijleveled et al, 1999:10)

- از طرف دیگر، شواهدی در دست است که نشان می دهد دادن مبلغی پول یا چیز دیگری به عنوان پاداش و مشوق، میزان پاسخگویی در پژوهش های پانل را افزایش می دهد. ارسال نامه های توجیهی و مشوق که در آنها اهمیت اهداف مطالعه استفاده مشروع و مفید از اطلاعات به دست آمده، ناشناس ماندن افراد و مخفی ماندن اطلاعات مربوط به افراد توضیح داده شده اند. برخی از پاسخ گویان بی علاقه را به ادامه همکاری راغب می گرداند (Duncan and Kalton, 1987. 107)

ارسال نامه های توجیهی و مشوق

- تحرک مکانی پاسخگویی هم عاملی است که ردگیری آن ها را مشکل می کند و میزان پاسخگویی را کاهش می دهد. هر چه میزان تحرک جغرافیایی جامعه ای بیش تر و مقررات رسمی ثبات مکان جدید و قدیم کم تر و یا آسان گیرتر باشد، مشکل ردگیری در پژوهش های پانل جدی تر خواهد بود. همچنین با افزایش فاصله زمانی بین مراحل تحقیق پانل بر نسبت افراد نقل مکان کرده افزوده می شود و ردگیری آنان دشوارتر می گردد.

تحرک مکانی پاسخگویی

- مشکل دیگری که ویژه پیمایش های پانل است، شرطی شدن پانلی با تاثیر مصاحبه های قبلبر پاسخ های بعدی است. شواهد فراوانی از چنیدن طرح پیمایشی پانل در دست است که نشان می دهد پاسخ های اولیه با پاسخ های مراحل بعد تفاوت قابل ملاحظه ای دارند (Bailer, 1979. Ghangurde, 1982) این امر باعث می شود شرایط استقلال اندازه گیری که از مفروضات استاندارد در آمار است، تامین نشود. یعنی اندازه گیری های بعدی به صورت سریالی به اندازه گیری های مراحل قبلی داشته باشد (Bijleveled et al, 1998, a)

- معلوم نیست که آیا بایاس پاسخ در مصاحبه مرحله اول بیشتر است و یا در مصاحبه های مراحل بعدی زیرا تماس مکرر با پاسخگویان ممکن است **تاثیر دو پهلویی** بر کیفیت داده ها داشته باشد. پرسش اصلی این است که آیا عضویت در پانل بر رفتار افراد و نیز گزارشی که آن ها از رفتارشان می دهند تاثیر می گذارد؟ (Duncan and Kalton, 1997. 109)

- احتمال دارد که داده های به دست آمده از مراحل بعدی طرح پیمایشی پانل بایاس خطای کم تری داشته باشد. زیرا ممکن است تماس های مکرر با پاسخ گویان موجب شود تا آن ها با اهداف و اهمیت پژوهش بیش تر آشنا شوند و همکاریشان بهتر و پاسخ هایشان دقیق تر باشد.

- از طرف دیگر، پژوهشی که درباره روایی سنجه های به کار رفته در پیمایش های پانل انجام شد. نشان داد که مشارکت در یک پژوهش پانل درباره رفتار انتخاباتی نه تنها دقت پاسخ ها را افزایش داد بلکه باعث افزایش میزان شرکت در انتخاب پاسخگویان هم شد. در نتیجه رفتار پانل دیگر بازنمای رفتار افراد جمعیت نبود (Traugon and Katosh, 1979) تفاوت افرادی که در مراحل بعدی پانل به همکاری ادامه نمی دهد (عدم پاسخگویی) با آنها که به مشارکت در پانل ادامه می دهند ممکن است بتواند تفاوت نتایج به دست آمده در مورد رفتار انتخاباتی در مراحل مختلف پانل را تبیین کند.

افزایش میزان شرکت در انتخاب پاسخگویان

- افرادی که به پاسخگویی ادامه نمی دهند، معمولاً افراد کم انگیزه ای هستند که در انتخابات هم کمتر شرکت می کنند. در نتیجه، با ریزش آن ها از نمونه، میانگین میزان شرکت ر انتخابات افزایش می یابد. این افزایش را قادتاً نباید به جمعیت تعمیم داد. با وجود این، به نظر نمی رسد که مشارکت در پانل تاثیر تعیین کننده یا بر رفتار داشته باشد. به خصوص رفتاری که تغییر آن مستلزم کوشش های بسیاری است و به آسانی نداشتن رای در صندوق نیست.

- به عنوان مثال بسیار بعید است که رفتار اقتصادی پاسخگویان، مثل تلاشگری در کار، پس انداز، الگوی رفت و آمد شهری و غیرهف از مصاحبه های مکرر ان ها در طرح پانل تاثیر پذیرد. از نظر پرسش های نگرشی، به نظرمی رسد اگر مشاکت در پانل افراد را به موضوع مورد مطالعه علاقه مند کند. امکان دارد پاسخ های آنان از عضویتشان در پانل متاثر گردد (Duncan and Kalton, 1987: 109) با ان حال مطالعه ای که در این مورد انجام شد، نشان داد که این امر موضوعیت ندارد (Sobol, 1959)

- در پژوهش های پانل همانند همه پژوهش های پیمایشی، اگر نسبت عدم پاسخگویی بالا باشند مشکل بایاس عدم پاسخگویی پیش می آید در مراحل اول، پیمایش پانل، این مسئله همانا پیمایش مقطعی است که در آن درباره افرادی که پاسخ نمی دهند. اطلاعات محدودی وجود دارد. اما در مراحل بعدی پیمایش پانل، وضعیت فرق می کند. زیرا بر اساس یافته های مراحل قبلی در بازه افرادی که در این مراحل به همکاری ادامه نمی دهند. اطلاعات زیادی در دسترس است. بنابراین، بر اساس این اطلاعات می توان به میزان بایاس عدم پاسخگویی و سیستماتیک بودن یا بودن آن پی برد (Duncan and Bijleveld et al 1998:42).
(Kanban. 1987)

مراحل بعدی پیمایش

خلاصه و نتیجه گیری

- در عصری که تغییرات اجتماعی شتابان ساختارهای اجتماعی و اقتصادی همه جوامع را در می نوردد. آگاهی از تغییرات صورت گرفته در طول زمان به خصوص تغییراتی که در نگرش ها و رفتار افراد جامعه رخ می دهد. یک ضرورت راهبردی برای مدیران جامعه و یک نیاز شناسی برای تحلیل گران و عالمان اجتماعی است. برای مطالعه این تغییرات یکی از روش های موثر پژوهش های طولی است در میان انواع پژوهش های طولی، پیمایش طولی روشی است که **در کشورهای توسعه یافته صنعتی بیش از سایر روش ها مورد استفاده قرار می گیرد** و برای رصد کردن تغییراتی که در سطوح خرد اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی و در نگرش ها باورها و رفتار مردم رخ می دهد، ابزار مفیدی است.

- جامعه ایران در دهه های اخیر دستخوش تحولاتی بوده که منجر به تغییراتی در باورها و نگرش های مردم شده است و این دگرگونی ها در ایده هم ادامه خواهد داشت . عدم اجرای پیمایش های طولی در سال های گذشته موجب شده تا شواهد علمی و دقیقی از این دگرگونی ها در دسترس نباشد و تحلیل های ارائه شده در خصوص آن ها مبتنی بر گمانه های کم تر هستند و شواهد غیر دقیق باشد برای آن که مطالعات ناظر به دگرگونی های اجتماعی در سال های آینده هم با این نارسایی مواجه نباشند. لازم است اجرای پیمایش های طولی که یک بار در سال ۱۳۵۲ مورد توه قرار گرفت، با جدیت دنبال شود

شواهد علمی و دقیق

- به نظر می رسد عزم جدی برای اجرای جشن های پیمایش هایی در بخش قابل توجهی از مدیران دستگاه های اجرایی ایجاد شده است. اجرای «طرح ملی ارزش ها و نگرش های ایرانیان» که مراحل اول و دوم آن در سال ۱۳۷۹ و ۱۳۸۲ اجرا شد. و نیز اجرای طرح سنجش نگرش ها، رفتار و آگاهی های دانشجویان دانشگاه های دولتی، که مرحله اول آن در سال ۱۳۸۰ اجرا شد نشانه درک اهمیت اجرای چنین پژوهش هایی برای تحلیل مسائل اجتماعی است.

- به دلیل اجرا شدن پژوهش های طولی در ایران، جنبه های روش شناسانه آنها کمتر مورد توجه پژوهشگران اجتماعی قرار گرفته است و ادبیات مربوط به آن **کمیاب** است، این مقاله به معرفی انواع فواید، قابلیت ها، و مسائل و مشکلات روش شناختی پژوهش های طولی، به خصوص پیمایش های طولی پرداخت.

- مباحث مطرح شده در این مقاله که همگی مبتنی بر تجربه اجرای این پژوهش ها در جوامع توسعه یافته صنعتی است، در مراحل اولیه اجرای طرح های پیمایشی طولی در ایران می تواند مورد استفاده قرار گیرد. اجرای پیمایش های طولی در ایران، علاوه بر آن که شواهد دقیقی برای شناسایی و تحلیل دقیق تر و مستند تر دگرگونی های اجتماعی در کشور فراهم می کند، مواد لازم برای تحلیل و نقادی روش شناسانه این نوع پژوهش ها در شرایط جامعه ما را هم فراهم خواهد ساخت.

دگرگونی های اجتماعی